
ПЕТРОВИЋ ПЕТАР II ЊЕГОШ

(ПО НЕОБЕЛОДАЊЕНИМ ТАЈНИМ АКТИМА АРХИВЕ
ДАЛМАТИНСКОГ НАМЕСНИШТВА)

(Свршетак)

Капетан Орешковић поднео је затим Либиенбергу о односима између братучеда овај извештај:⁴

Преузвишености!

(Omissis)

У продужењу мог последњег најлонизијет извештаја од 24 т. м. бр. 4/р. узимљем слободу да са страхопоштовањем донесем до високог знања Ваше Преузвишености следеће даље вести, које сам примио такођер преко брата Владичина.

За време док се је Владика ради продаје манастира у Мајинама задржавао, дошло је више света на Цетиње и запитало Ђорђа: да ли је истина, да је Владика продао онај манастир? Ђорђе је на то одговорио, да је на жалост истина, и да би Владика по његовим за осуду назорима

---

¹ W. Dilthey, Das Wesen der Philosophie (Die Kultur der Gegenwart Teil I, Abt. VI) 1921, p. 43.

² G. Wunderle, Religionsphilos., p. 21 и д.

³ J. P. Steffes, Religionsphilos., p. 234, 254.

⁴ Id., XXIII 69, акт од 27/10 1837.

без размишљања продао и мошти св. Петра које почивају на Цетињу, кад би му неко за њих хтео понудити 10 форинта. „Ви познајете — рече ми Перо — предрасуде Црногораца, Ви знате, колико они држе до своје вере, и какав ће утисак ове речи, које ће ићи од уста до уста по целој земљи, произвести на прости народ. По овоме можете ценити и сву пакост Ђорђеву. Он зна добро, што значи: Црногорцима дирнути у светињу. Он је то добро знао, па зато је и више за осуду. Но те су речи добро биле прорачунате; он их је изговорио с намером, да омрази Владикау; да народ раздражи противу њега и узбуни. То је једно злочинство, које би се имало казнити смрћу, и Ђорђе је одиста заслужио, да га Владика одмах даде стрелјати“.

Ја сам изразио моје чуђење због Ђорђевог понашања и показао сам своје учешће на страни Владичиној, јер сам приметио, како је Перо при указаном учешћу постојао све загрејанији и говорљивији. На моје питање: што, дакле, мисли Владика подузети при оваквим приликама, рече ми напоследку (пошто ме је претходно замолио, да све ово задржим као тајну и да о томе никоме био он који му драго не казујем ни једне речи): да је Владика позвао Ђорђа на одговорност због његове пакосне изјаве, којом је јавно намеравао да раздражи народ противу њега, и рекао му, да он са овим пакосним изјавама не може даље остати потпретседник сената; да мора одмах напустити Црну Гору и отпутовати у Русију или кудгод он жели, пошто у Црној Гори не може у никаквом случају остати. Ђорђе је на то дрско одговорио: да он неће нипошто оставити Црну Гору а да пре не чује пресуду народну; да Владика сазове Генералну скупштину, и противу њега поведе истрагу, па тек онда, ако га народ призна кривим, да га може и дати стрелјати. Овај неочекивани одговор, на који Владика није био приправљен, заиста га је изненадио, и како ми је Перо мако по мало признао, Владика се због тога налази у не малејој непријатности.

Лилиенберг је предњи извештај спровео 31-10 т. г. министру полиције.

Орешковић саопштио је Лилиенбергу нове поверљиве изјаве Ђорђеве овим извештајем.¹

„Бр. 11/р.

Преузвишености!

У извршењу високог писменог наређења од 3 т. бр. 70/р. узимљем слободу да Вашој Преузвишености најпокорније пријавим, да је Ђорђе рођак Владичин, у пркос Владичиној изјави да он не може више остати потпретседником Сената и да мора напустити Црну Гору, ипак остао на своје положају, и да због тога није се ни одржала Народна скупштина.

Ђорђе је био овде 14 дана на лечењу, и за то време дневно ме посећивао. Пошто он у Црној Гори има велику стравку, и не може тачно предвидети исход његове свађе са Владиком и унутрашњих раздора у оној земљи, то сам сматрао за сходно да негујем његово познанство (заине Бекантшафт цу култивирен). Позивао сам га готово дневно на трпезу, где се

¹ Id., XXIII, 78 од 12/11 1837.

храним у гостиони са многим капетанима гарнизона, и кад и убудуће буде долазио овамо у Котор, он ће код мене отседати, и код мене становати.¹

Одмах у почетку обавештавао се је Ђорђе код мене, да ли ће Преузвишеност Ваша доћи у Котор, и неколико пута спомињао ми је да ја треbam ове зиме да с њиме предузнем путовање у Беч забаве ради.

На тај начин мало по мало постојао је он поверљивији и јавно ме називао својим Побратимом, што се је мени из политичких разлога одиста свиђало.

Кад сам му једанпут поменуо, да се Владика, како се чује, ради нове организације у Црној Гори има да бори са многим непријатностима, рече ми Ђорђе: „Кад би ми Аустрија хтела дати само 3 до 4 компаније (чете) војника на расположење ја бих у Црној Гори одмах завео ред“, а на моју примедбу: Имаћете сада на Ваше расположење неколико плаћених народних гарда, он ми на то одговори: „Црногорци се не боје својих земљака; један сами батаљон линијских трупа више би импонирао, него ли 10.000 Црногораца Народне гарде“.

Из целог понашања Ђорђевог увидео сам добро, да се је он за цело ово време носио мислима, да ми свакако нешто повери, и да га је само опрезност задржавала од тога. Напослетку тек јучер последњег дана пре свог одласка, пошто се је најпре позвао на моју верност и веру као побратима, и опоменуо ме, да његову тајну, изазевши Вашој Преузвишености, не поверавам никоме ма ко био он, отекло ми је: да је сва Црна Гора готова да ступи под заштиту Аустрије; да је он потпуно сигуран за примстанак свију црногорских поглавица, и да је тако у стању ту промену у целој земљи кроз 24 сата у дело привести. „Ја не тражим ништа, казао ми је, него заштиту Аустријске владе противу турске непријатељске надмоћности, и припомоћ у новцу, коју Аустрија нађе за сходну, ради постепеног организовања државе“.

Ђорђе ми је поново препоручио, да задржим ову изјаву као једну велику тајну, од које овиси његов опстанак, и да је као такву доставим само Вашој Преузвишености до високог знања са изричном најкориснијом молбом, да се за ствар милостиво заузме код Министарства унутрашњих дела, никако пак код Њ. Светлости Кнеза државног канцелара, у чијем се надлештву налази један руски ухода.

Мислио сам ипак према високом упутству Ваше Преузвишености од 3 т. бр. 70/р. да морам ову понуду отклонити, на сам Ђорђу просто одговорио, да ми мој положај не допушта, да се упуштам у политичке послове ове природе; да сада треба настојати на успешењу исправке границе, а све избегавати што би могло проузроковати одуговлачење или чак прекид тога и да је ово, ако су Црногорци одиста наложени Аустријској влади, најповољнија прилика да потврде своју приврженост услужношћу и добром предусретљивошћу.

На ову последњу напомену у погледу исправке границе Ђорђо ми одговори, да то у овоме часу није могуће док се народ не изјави јавно за ау-

¹ У писму од 9/12 1837, упућеном Ђорђу, вели Орешковић: „Надам се да ћете доћи у Котор, где је за Вас у мојему стану спремљен кревет. Поздравите ми Вашег господина Рођака, светог Владику.“

стријску заштиту, пошто сада влада и владаће међу свима црногорским поглавицама све дотле док Владика буде водио послове свуда: незадовољство, одвратност и одлучна опозиција према свему.

Ђорђе ме је потом запитао (пошто се нисам хтео упуштати са њиме у те преговоре): којим би најсигурнијим путем могао ову изјаву поднети до знања Вашој Преузвишености, и да ли би он у том случају непосредно могао писати Вашој Преузвишености?

Следствено томе могла би Преузвишеност Ваша ту изјаву наскоро од њега истога примити.

Орешковић капетан"

Лилиенберг је захвалио¹ Орешковићу на поднесеном горњем извештају. „Драго ми је — вели му — да сте у добрим односима са Ђорђем, али то не сме бити посве јавно, да се код његових непријатеља не би породило подозрење. Морате дати разумети Ђорђу, да Ви према њему указујете пријатељство једино из обзира према Владици, рођаку његовом, који га је упознао с њиме у Бечу. Пошто Вам је Ђорђе казао, да је сва Црна Гора противна Владици и да би Црногорци желели потпасти под Аустрију, то Вам препоручујем, да врло опрезно и са више страна гледате дознати: да ли одиста постоји у Црној Гори општа тежња за тим, или тако сâм Ђорђе говори из непријатељства према Владици, или пак намерно гледа да тако престави, што ја држим за највероватније тим више, што је за време отсуства Владичина извидима дубровачког руског вице-конзула у Црној Гори, учињеним поводом поднесених тужаба на потицај неких а можда и самога Ђорђа противу Владике, баш обратно доказано“.

Лилиенберг је хтео проверити Ђорђеву вест о жељи Црногораца, да потпадну под Аустрију, па се у ту сврху обратио которском среском поглавару Ивачићу овим актом.²

„Сад ми стиже вест, да не више две Нахије, него цело становништво Црне Горе, незадовољно са новотаријама Владичиним, жели да се потчини Аустрији.

Препоручујем Вам да гледате дознати сасвим потајно путем редовитог тајног агента, Бердара, или вог другог којим мислите да би се могли са пуним поверењем послужити (али никад не излажући се писмено).³ да ли је незадовољство противу Владике опште, или хоће само Ђорђе и најближи његови пристапе да га таквим прикажу, што највероватније изгледа утолико више, што се је према прегходним Вашим извештајима народ показао много приврженим Владици, и таквим се читовао и у извидима подузетим од руског вице-конзула у Дубровнику на тужбе подигнуте противу Владике од неког његовог противника“.

¹ Id., 78, актом од 21/11 1837.

² Ib.

³ Senza però mai esporsi con scritti.

О интригама Његошевог рођака Ђорђа известио је Ли-
лиенберг Цара и министре Митровског и Седлницког овим
актом: ¹

С позивом на моје најоданије извештаје од 8 и 31 октобра т. т. бр.
1573 и 1700 и на уважене високе наредбе од 25 октобра и 10 новембра т.
г. бр. 1412 и 1490 сматрам себе обавезним, да поднесем до високог знања
Ваше Преузвишености да по задњим вестима мога повереника (тајног агента)
сплетке које познати рођак Владичин кује противу последњег треба узети
у пуном обиму, и да сада не само две Нахије него цела Црна Гора није
задовољна са Владиком и да је одлучна, да се преда под заштиту Аустрије,
и да бих ја у том погледу имао очекивати наскоро формални предлог од
стране поменутог рођака Ђорђа.

Ја сам међутим са највећом опрезношћу по могућности сигурно хтео
сазнати, да ли уистину постоји знатан политички раздор у Црној Гори или
је само Ђорђо из љубоморе и мржње према Владици хтео да ми верујемо,
да је исти раздор опште познат; ја сам напротив више склон да верујем,
да би могло бити ово последње, или чак још једна боља намера, наиме —
да би дознао наша мишљења о томе, јер ми се чини невероватним да
противу Владике може бити општа раздраженост у толиком ступњу сада,
пошто се је куд и камо већина народа показала њему наклоњена за време
формалне истраге, коју је против њега у Црној Гори лично повео руски
вице-конзул дубровачки за његовог боравка у Вечу кад су га неки непри-
јатељи његови оптужили код Руског двора.

Чим добијем тачније вест о правом стању и пространости поменутог
политичког раздора, моћи ћу изражити своје мишљење али увек верно већ
наведеном основном начелу, и затражити евентуална висока упуства. Али
без обзира на то молим, да добротиво ову вест изволите ставити до знања
Његовој Светлости Господину Кнезу државном Канцелару из разлога што
је овај исти Ђорђо молио, да се по овој ствари ништа не поступи, пошто
да се у државној канцеларији налази један руски ухода. И баш из те ње-
гове напомене увиђам, да га његова злоба тако заводи, да он сам собом није
потпуно сагласан, пошто је баш овај Ђорђо, који сада говори о постојању
једног руског уходе у тајној државној канцеларији и противи се да се то
донесе до знања Њ. Светлости, назад мало времена тврдио, да он исти
намерава да се у овом погледу обрати Њ. Светлости.

Срески начелник которски саопштава Лиленбергу по-
верене му у тајности изјаве Ђорђа Петровића противу Ње-
гоша: о узроцима незадовољства у Црној Гори; о оптужби
упућеној Цару Николи; и о извиђајима наређеним од овога
поводом те тужбе: ²

¹ Id., 78, акт од 23/11 1837.

² Id., 84, акт од 23/11 1837.

„Бр. 972/п.

Високо ц. кр. Губернијално Претседништво!

Поручник руски у пензији Ђорђо Петровић, рођак Владике црногорског, задржао се је недавно за неколико дана у Котору, а уочи дана полака увече у касно доба дошао је к мени рекавши: да ми има да повери тајне од велике важности.

У почетку колебао се је, да се изјасни, показујући узбуђеност, несталност и страх, али напослетку, савладавши сваки обзир, изјавио се је како следи:

да је Владика, његов првобратучед, слабо виђен и омражен код народа у Црној Гори због његове несмотрене управе и због непрестаних насиља којима се служи; да незадовољство потиче још од времена првог његовог путовања у Русију, доба кад је, омаловажавајући сваки савет, хтео да самовласно управља земљом по својим лудим назорима; да је у најновије време мржња према њему порасла ради тога, што је избацио из Сената честица и ревносна лица, од којих је био Сенат састављен, да би их заменио другим лицима од никакве способности и никаква повећана, сасвим потчињеним његовој вољи, и што је порушио старе уредбе, давши неким, названим капетанима, право, да могу изрицати пресуде, што је некад било задржано тамошњим кнезовима, сердарима и барјактарима сеоским; да је на тај корак био наведен у намери да уништи уплив поменутих наследних части на народ, да би их постепено пренео на капетане од њега плаћене и изабране и по вољи отпуштене; да је од неког времена обузет пројектом путовања у Француску, како би измолио заштиту, помоћ и покровитељство оне Силе; да је на ову мисао дошао после неких тајних конференција које је имао у Бечу са једним од главних чиновника француског посланства у оној престоници, од којег је примио и помоћ у новцу са обећањем да ће му бити плаћени сви путни трошкови; да је од оног часа хтео остварити намеравано путовање, за које немогавши добити путни лист од нашег Двора, да га је прибавио од Француског посланства; да је путовање морао отказати, приморај енергичним протестом руског посланика; да су отада непрекидни његови односи и преписке са Французима настањеним у Бечу, а поглавито са неким чиновницима Посланства оне Нације, као и са консулом француским у Трсту, са којим је такођер имао неки споразум; да га је Руски двор, обавештен о томе, и због тога много огорчен, задржао скоро два месеца у једном манастиру близу Петрограда,¹ забранивши му приступ у престоницу док се не добију о њему довољне информације од руског конзула у Дубровнику, који је био одаслат на Цетиње да ствар извиди; да цар Никола у почетку није хтео да га прими у аудијенцију, али примивши га доцније да га је строго укорио и због несмотрене његове управе у Црној Гори и због изјављене намере путовања у Француску, да се баца у наручје непријатеља реда и јавног мира; да

¹ На позив Руског двора, саопштени му преко руског посланика у Цариграду, Његош је веома забринут (tiefsinnig) отпутовао 1/12 1836 из Котора за Петроград у пратњи свог рођака Ђорђа (малом трговачком лажом до Трста). За путне трошкове позајмио је од једног познаника у Бујвди форинта 2000.— Id., XXI, 14, акт од 8/12 1836.

му је одиста подарио четрдесет хиљада форинта годишње исплативих од тромесеца до тромесеца за унутрашњу управу Црне Горе и још толико у једанпут за подизање нових зграда, али под изричитим условом: да их не сме употребити без приволе и потврде Сената и накнадног приказања рачуна; да је Двор руски, незадовољан будући са извештајем вице-конзула, наредио потпуковнику Озерецковском, да пође у Црну Гору, и прибави тачније обавести колико у погледу владања Владичина, толико и о стању и потребама народним; да је Владика употребио све знање да придобије за себе поменутог потпуковника, непрестано указујући му пажњу и услужности; одалечењем од њега свију оних, преко којих се могао обавестити о правом стању ствари и одводећи га само у она мсета, за која је знао да су му наклоњена; да је пуковник, предобијен његовим пажњама и заслепљен његовим вештим поступањем,¹ сматрао за клевете све што је чуо на терет његов; да је отпутовао са Цетиња са мишљењем повољним о њему, због чега се је морало очекивати, да ће његови извештаји бити још неоснованији и лажљивији од оних вице-конзула; и да су све мисли Владичине сада уперене на намеравао путовање за Француску с намером, да се ода и потчини оном Народу, будући незадовољан са помоћу добивеном од Русије и пријемом и поступком оног Двора са њиме.

Поручник Петровић тврди, да Владика сваког дана очекује из Трста учитеља француског језика, и да ће тек онда кад овај језик добро научи остварити своју жељу, за коју је сврху оставио на чување своју примљену од продаје манастира и земаља у Мајинама.

Ово су укратко поверене ми тајне поручника Петровића.

У вези овог разговора и у допуну истогач рече ми да је Русија много удаљена да би могла притећи брзо и са познавањем ствари потребама Црне Горе; да је био њен интерес и целог становништва, да спречи увлачење Француза у Црну Гору, околност која би се неминовно остварила, да нису навреме прекинуте биле намере Владичине; да односи суседства, обичаја и интереса тесно уједињују Црну Гору са Боком Которском, и да би оба народа били сретни, кад би живели по истим законима и под једном истом Владом; да се Црногорци од много времена диве реду правди и мудрости, којима наша Влада управља с народима пој потчињеним, и много би били задовољни кад би учествовали у истој судбини, и да, напослетку, кад би наша Влада била вољна, да му подари потребну помоћ и прокривитељство, он би био готов порадити, да се сва Црна Гора, не изуевши ни једне тачке, преда и потпуно подложи Аустрији, добивши за то најшири пристајак свију потлавица, достојанственика и старца народних.

Са многом журбом (паштењем) замолио ме је поручник Петровић, да све ове околности саопштим преузвишеном ц. кр. Претседништву Владе, залагајући се сасвим да ме убеди о својим добрим намерама, искреној својој привржености нашој Влади, пуном расположењу свију Црногораца и о лакоћи којом би он привео добром свршетку своју и њихову намеру.

¹ Maneggi (мајсторије).

Уверен о важности одржавања садашњих наших добрих односа са Владиком, да бих привео по могућности добром крају најважније питање које се односи на разграничење среза, ограничио сам се с моје стране да приметим поручнику Петровићу, да овај предмет превазилази његову надлежност; да мени не спада да се мешам у то; да би било боље, да он исти управи понуде своје и црногорских поглавица у Беч и у Задар, где су једино могле бити примљене и оцењене.

Он се није одлучио за овај предлог из страха, како рече, да се не присташе у изјављеном повољном мишљењу о нашој Влади.

Тако је завршио разговор, који је трајао око два сата, за време којег нисам пропустио старање и пакљу, да задржим њега и његове присташе у изјављеном повољном мишљењу о нашој Влади.

Држао сам за сходно да се не обавезујем обећањем доношења дознања старијој власти поверене ми од њега тајне, да не бих у њ улио неосновану наду и да га не бих нагнао можда на који корак, који је злокобним могао испасти за њ и за унутрашњи мир народа.

Сада то преузвишено ц. кр. Претседништво Владе има да о томе одлучи, како најбоље нађе за сходно, и да ме почасти поштованим једним својим упуством ради мога равнања. Неудобно би било у овоме часу указати, да ли су ове те ствари изнесене на штету Владике потпуно истините; да ли искрена наклоност према нашој Влади наводи поручника Петровића на откривање поверене му тајне; да ли је ова наклоност, као што он тврди, заједничка, свију поглавица и свега народа црногорског, и да ли су средства, на која рачуна, таква, да се њима, ако устреба, може остварити његова замисао.

Тек временом моћи ће се о свему томе добити тачне и сигурне вести, а ја ћу са своје стране ове предузети, да их добијем, прочитавши их од свега онога, што би их могло унаказити и приначити.

Сигурно је пак, да се поручник Петровић од неког времена показује много незадовољним са Владиком; да радо искоришћује сваку прилику да би га оптеретио, и да се је ова зловоља у њему ту скоро повећавала зато што није добио част претседника Сената, као што је желео, а тако и ради продаје земаља у Мајинама, које је — по његовим речима — Владика био обећао подарити њему и његовој породици.

Срџба поручника Петровића због свега тога сасвим лако га је можда навела, да претерује неправде (грешке, агриви) Владичине, и незадовољство народно са њиме, и можда му се причинио лаким пројекат, који у себи крије не мале потешкоће.

На све ово остаје у границама голе претпоставке, и време ће само, као што сам познано известио, моћи прибавити она објашњења која сада фале, а која ће се постепено моћи добити.

Сматрао сам за сходно да јотанко испричам све појединости разговора, да не би ништа остало непознато преузвишеном Претседништву Владе од онога, што би могло да интересује мудре његове погледе."

Овај је извештај Либлиенберг спровео у Беч. Но министар Митровски је одговорио, да изјаве Ђорђа Петровића

треба узети као излеве мржње његове према Владици. Писмо министрово гласи :¹

„У споразуму са господином дворским и државним канцеларом одговарај ц. к. земаљском пресидијуму на извештај од 23 новембра (1 децембра) т. г. бр. 78/р., да у истој приведене сплетке Ђорђа Петровића изгледају већим делом да су изливи личне мржње.² Они су могли имати основа у љубомори синовца на стрица. Његова казивања о расположењу Црне Горе противу митрополита Петра Петровића заслужују стога много уветне вере.

Но било какав драго, није у интересу Аустрије, да се било на који начин мешамо у унутрашње раздоре ове суседне земље. Наша улога може се само на то ограничити, да брижљиво посматрамо све што се онама догађа, а да пак не упадне очи, а тако и да спречимо, да из догађаја у Црној Гори не би гдегод произишла опасност по мир и сигурност у ц. кр. подручју.

Уосталом позивљем се на пресидијалну одлуку од 25 октобра 1887, бр. 1412.“

Ипак је Митровски препоручио Лилиенбергу, да се одржавају пријатељске везе са Ђорђем Петровићем, да би се дознале унутрашње прилике Црне Горе, и да се не би навукло на себе непријатељство овог сплеткаша. Писмо министрово гласи :³

„Прилоге извештаја од 7 децембра прошле године бр. 84/р. повраћам са примедбом, да се према упутству од 10 и 19 децембра т. г. бр. 1653/п. и 1679/п. ствар има упутити са свакиим обзиром; да се с једне стране — као досле — кретање странака у Црној Гори има и даље посматрати, и — у случају да би било препоручљиво — да се с друге стране (уколико може то да буде на несумњив начин) подржаје поверење Ђорђа Петровића, да би се делом помоћу његовом постигао ближи поглед у онамошње унутрашње прилике, делом такођер да се не би навукло непријатељство овог сплеткаша“.⁴

Односи између првобратучеда свакиим су даном постојали све то несомљивијима. Ср. начелник которски известио је о томе Лилиенберга овим актом:⁵

„За време мог скорашњег путовања на Цетиње у послу исправке граница среза према Црној Гори нисам изгубио из вида препоруке дате ми штованим актом од 2 прошлог новембра бр. 78/р., и са свом ревносту и опрезносту позабавио сам се, да упознам право стање странака, на које се сада поделио народ оне иностране Покрајине, као и — односну њихову снагу и њихову важност.

Услед мојих посматрања, познајај од више страна прибављених као и вести датих ми од опћинског тајника Бердара и од познатог уходе⁶, сада сам у стању да најпонижније известим следеће:

¹ Id., XXIII, 86, акт од 10/12 1837, бр. 1653.

² Ausbrüche von persönlichen Hass.

³ Id., 1, акт од 12/ 2 1837, бр. 1755.

⁴ Dieses ränkesichtigen Menschen.

⁵ Id., XXIII, 2, актом од 29/12 1837, бр. 1035/р.

⁶ Esploratore, шпијун.

Може се казати да постоје одиста две странке, на које је сада поделена Црна Гора, т.ј.: странка Владичина и она његовог рођака, руског поручника Ђорђа Петровића.

Не заслужују велике пажње друга мања одељења, пошто нису раширена, нити имају уплива првих, и пошто се мање-више приближују погледима и циљевима једном или другом.

У странку Владичину могу се убројити: родбина, сродници и присташе његове породице, који потичу од другог брата покојног Митрополита, и, ако не сви а оно бар већи део оних, који имају неку службу са платом скупа са њиховим пријатељима и присташама, т.ј.: сенатори, капетани (командири) стража, обичне страже и страже Сената, назване „Перјаници”.

Странци првобратучеда Ђорђа припадају: родбина, пријатељи и присташе његове сопствене породице, које потичу од првог брата покојног Митрополита и сви уопште они који се показују незадовољни са садашњим стањем ствари, т.ј.: стари непријатељи Владичини, јер се боје освете због оптужаба поднесених противу њега; кнезови и сердари, јер су новим одредбама остали лишени пређашњег свог уплива, и они који због других узрока мисле да имају разлога да се жале на његову управу. Овој странци припадају такођер већим делом поглавнице и достојанственици двеју моћних Нахија: Речке и Црмичке, а особито разгранате и богате породице: Кнежевић и Пламенац, од много времена завађене са Владиком, и сада са њиме у отвореној жестокој распри.

Није много упливно у Црној Гори мишљење свештеника с обзиром на њихово сиромаштво, њихову неуокт и ограничени њихов број, али у сваком случају узевши неколицину њих, сви остали нагињу више на страну Ђорђевог него ли Владичину због тога што не виде у њему, како кажу, онај строги пустињачки живот због кога су се дивили и толико поштовали пок. Митрополита, његовог стрица.

Анализирајући средства и снаге двеју странака мора се казати, да су обе много разгранате и упливне, и било би много тешко одредити, којој би се од њих двеју у овоме часу дало првенство.

Одлучност и сигурност, са којима Владика поступа у свима својим покретима, доводе на веровање, да се он никако не боји својих такмаца, или да их бар не држи толико моћним колико су у ствари. Он одлучује апсолутно о свакој ствари; нерадо прима савете других; хоће увек да његово мишљење има превагу над оним сваког другога, и више пута се је изразио, да је он једини господар, а да су му сви други потчињени.

Због овог банг разлога најпре су настале равнодушности, а затим створена непријатељства између њега и његовог рођака Ђорђа, и због тога овај не учествује никад у Сенату кад је Владика присутан, или се одмах удаљи чим он дође.

—Примећује се пак да је између њих прекинут сваки однос пријатељства а тако исто и приспојности, па иако станују под једним кровом и седе за истом трпезом, ипак никад се један са другим не упштају у разговор; никад један другом не указују какву услужност; никад један не улази у собу другога, и ако се случајно сусретну, један се или други

одмах удаљи. Равнодушност и непријатељство њихово иде мало по мало ширећи се, као што је и природно, између његових штићеника и присташа, и увек више разделује и раздражује духове оног свирепог и суровог народа.¹

Није лако предвидети у овом часу: какав ће бити исход и последице постојећих непријатељства.

Владика се користи приликама да књи и тлочи оне за које мисли да су привржени Ђорђу, а овај му се пак освећује увеличавајући ове његове мане и грешке: да не носи одело прилично свом чину; да је наклоњен јахању коња и лову; да слабо посећује цркву; да са другима поступа презриво и апсолутистички, и износићи противу њега и све друго, што мисли да би могло нашкодити његовом добром имену и озлогласити га код народа.

Раздражени какви су сада духови и уверен сваки од њих у свој уплив и моћ своју, нема вероватности да би се могли један другоме приближити, и по свој прилици пре или после мора одиота да међу њима настале јавни раздор, који ће бити знамење великих несрећа међу олим сиромашним народом.

Укратко поновивши ствари тамо-амо расуте у овом мојем најпознијем извештају, може се закључити, да промене у најновије време учињене од Владике нису се никакво свиделе народу; да су оне повећале број његових старих непријатеља; да је странка незадовољеника вођена од Ђорђа много раширена и упливна; да ове две странке не могу опстати једна поред друге а да не даду повода једном јавном општем раздору; да Владика није опћенито омражен ни слабо виђен, али није опћенито ни љубљен ни штован и да се у овоме часу тешко може предвидети, кад ће се и како ће се завршити поменуте свађе.

Тек временом моћи ће се решити ове неизвесности, и са своје стране нећу пропустити да пажљиво пратим оне догађаје, које би време заиста неминовно произвело“.

Како смо из приведених докумената видели, највећи Његошев противник био је његов исти првобратучед Ђорђо. Овај је тежио да постане владарем Црне Горе. Стварао је за себе странку, и у свом уображено увређеном честољубљу² настојао је да бар један део Црне Горе отцепи за себе. У тој својој амбицији потписивао се је *књазом*, и настојао је да побуни Црногорце противу Његоша. Орешковић у извештају поднесеном Пресидијуму Намесништва³ о сукобу Његоша са Љуботинцима вели: „Убијен је протопоп и сенатор општине љуботинске, Владичин љубимац (Liebling). То би

¹ Di quelle fiere ed incolte popolazioni.

² Bei seinem vermeintlich gekränkten Ehrgeiz.

³ Id., XXIII, 7 од 19/2 1833, бр. 29/p.

била освета рођака кнеза Калуђеровића¹, којег је Владика дао стрелати назад пар месеци. Услед тога настали су немири у Црној Гори. Владика је наредио Катунској Нахији, да маршира противу Љуботинаца. Ђорђо ми је казао, да би сада била згода подићи устанак противу Владике, кад би он само имао новаца“.

VII ЛИЧНЕ ОСОБИНЕ ЊЕГОШЕВЕ

Пуковник Караман у свом извештају² Лилиенбергу вели, да му је руски потпуковник Озерецковски са ентузијазмом говорио о Његошу. „Руски консул у Дубровнику“ — казао је Озерецковски — „веома је недовољно описао Владиду, колико овај то заслужује. Владичини су непријатељи бедни људи и нису прави Црногорци. Владика ће постати велики човек“.³ — Срески пак начелник которски, Ивачић известио је Лилиенберга⁴, да се је Озерецковски показао много наклоњен Владици, чију делатност, енергију и добре намере није престао да хвали, надававши, да оптужбе противу њега нису него јавне клевете измишљене од лица која су непријатељи реда, истине и добра своје земље.⁵

¹ Андрије, капетана Народне гарде. У извештају од 23/11 1837 (ib. 88) Орешковић за њега вели, да је био истомишљеник Ђорђевић и противник Владичин.

² Ib., 74, акт од 2/11 1837.

³ Er sprach mir mit Enthusiasmus von Vladika und dass der Consul in Ragusa viel zu wenig selben so geschildert habe, wie er es verdient. Seine Feinde sind elende Menschen, und keine ächte Montenegriner. Der Vladika wird ein grosser Mann werden.

⁴ Актом од 3/11 1837.

⁵ Di cui non cessò di lodare l'attività, l'energia e le favorevoli disposizioni aggiugnendo, che le accuse a lui date non sono che aperte calunie, inventate da persone inimiche dell'ordine, della verità e del bene del loro paese. — Озерецковски и за Црногорце има похвалних речи. Називље их „браћом“ (Brüdervolk). Показао је Караману своје мемоаре на руском језику о Црној Гори, које ће предати свом Цару. Ве и: „Жалосно је што се је при склапању мира у Адријанопољу сасвим заборавило на сиромашне Црногорце, који су верно остали привржени Русији. Требало им је на Бечком конгресу дати у поседство Котор, и само наш митави цар Александар (unser schwacher Kaiser) могао је да почини тако велику грешку, па да заборави овај интересантни народ (ein solches interessantes Volk). Русија би могла но неће да поседује Котор, али овај херојски народ (dieses Heldenvolk), ова њена браћа, која су јој непоколебљивом приврженошћу одана, заслужују њену заштиту. Црна Гора не може бити никада јака без поседовања морске обале“. Караман вели: „Ја сам Озерецковском умногоме давао право како бих боље од њега извукао његова мишљења“ (um desto besser seine Meinungen herauszulocken).

Пуковник гроф Кабога у свом извештају, упућеном Ли-лиенбергу, о приликама у Црној Гори вели: „Црногорци су сву своју љубав и поштовање које су имали према покојном Владици пренели на овог његовог синовца, који својим много високим и лепим мушким стасом већ сада импонује народу“.¹

Капетан Орешковић о личним особинама Његошевим изразио се је овако: „Колико сам год досле често неко време с њиме проводио све сам се више уверавао, да је он тај човек који је кадар да снажно влада над овим разузданим народом, и да га мало по мало приводи европској култури, уколико наине то допушта његово самоодржање. Бистар (лукав), ведар, проницаван као најпроницавији Црногорац, Владика с друге стране показује својства каква поседују само племенитији људи: није егоиста, дарежљив је, праведан, добар и љубазан према свакоме па и према оном Црногорцу који му није ни најмање наклоњен. Начин којим је он поступао према неким својим непријатељима показује његову великодушност и племенитост. Имајући у рукама доказе њихове кривице, наине: њихова власторучна писма, којима су они бунили народ противу њега, повратио би им писма, опоменувши их само, да унапред не раде тако несмотрено. Тим потцењивањем својих личних непријатеља, чију судбину он имађаше у рукама, узвисио се је над обичним људима, особито над осветљивим Црногорцем, и тим стекао у највећој мери свеопште штовање; док је он са друге стране, где му се је учинило потребно, лако жртвовао живот човечји, и знао својом највећом строгошћу импонувати целој маси становништва.

Нема спора, он је у многим приликама и критичним моментима доказао веома много такта и штавише показао се као отмен политичар. Владика има велику тежњу за науком, и непрестано настоји да допуни своје образовање. Он говори прилично добро француски, учи сад немачки и цртање“.²

¹ Die Montenegriner haben ihre ganze für den verstorbenen Vladika gehegte Liebe und Ehrfurcht auf diesen seinen Neffen der schon durch seine sehr hohe und schöne männliche Gestalt dem Volke imponirt, übertragen. Id., XIII, 431, акт од 3/11. 1832.

² So oft ich seither einige Zeit mit ihm verlebte, ward mir immer mehr die Überzeugung, dass er der Mann sei, dieses wilde Volk kräftig zu regiren und es auch nach und nach der europäischen Kultur näher zu rücken, so weit dies nehmlich die eigene Selbsterhaltung zulässig macht. Schlau und heiterlistig wie der ärgste Montenegriner, zeigt der Vladika andererseits Anlagen, diè nur edlere Menschen eigen sind: er ist uneigen-

Владика је јахао коња и ишао у лов.¹ Ретко је носио мантију. Которски ср. начелник саопштио је намеснику далматинском, да су се православни Дубровчани обрадовали доласку црногорског Владике у Дубровник приликом његовог састанка са босанским Везиром, али су му замерили што је дошао у црногорском оделу место у владичанском.²

Интересантно ће можда бити, напоследку, да знамо: како је о Његошу мислио и аустријски конфидент у Будви, који је кроз више деценија ухарио Црну Гору. У једном свом извештају³, упућеном Пресидијуму далматинског намесништва, Бердар истиче: колико Владика држи до своје части и националног поноса. Кад се је вршило разграничење између аустријских и црногорских положаја у Боки Которској казао је Владика попу Јоку Пламенцу: да би се дао пре стрељати у Пољу Цетињскоме, него ли би дозволио, да ко

nützig, freigebig, gerecht und gegen jeden auch den ungeneigsten Montenegriner gütig und herablassend. Die Art wie er gegen einige seiner Feinde verfuhr, zeigt von Grossmuth und Hochherzigkeit, nachdem er die Beweise ihrer Schuld, nemlich ihre eigenhändigen Briefe, durch die sie das Volk gegen ihn aufwiegelten, in Händen gehabt, stellte er ihnen die Briefe zurück, und ermahnte sie blos, ein andermal nicht zu unbesonnen zu handeln. Durch diese Geringeschätzung seiner persönlichen Feinden, deren Schicksal er in Händen hatte, erhob er sich über den gewöhnlichen Menschen, besonders über den rachsüchtigen Montenegriner, und er gewann dadurch in höherm Grade die allgemeine Achtung, während er andererseits, wo es ihm nöthwendig erschien, sehr leicht ein Menschen leben opferte und durch die äusser, ste Strenge der ganzen Masse der Bevölkerung zu imponiren wusste; unstreitig hat er schon bei mehreren Gelegenheiten und in kritischen Momenten sehr viel Takt bewiesen, und sich sogar als ein feiner Politiker gezeigt. Der Vladika hat eine grosse Wiessbegierde und sucht fortwährend, die ihm fehlende Bildung nachzuholen; er spricht ziemlich geläufig französisch und lernt gegenwärtig auch die deutsche Sprache und die Situationszeichnung. *Jd.*, XXVI, 114, акт од 10/7 1840.

¹ *Jd.*, XXIII, 2, акт ср. начелника которског од 29/12 1837, бр. 1035/p.

² *Jd.*, XXVII, 76, акт од 30/9 1842, бр. 547/p. — Которски парох прото Јаков Поповић известио је Рајачића, да је Његош на повратку из Русије са посвећења за епископа био у дугачкој горњој хаљини с белом поставом. Хаљина му је била од црвене кадифе. Није имао доње хаљине. Носио је панталоне од пепељасте свите. Имао је чизме на ногама. Види дубровачки „Срђ“, 1906 г, бр. 6, стр. 283.

³ *Jd.*, XXIII, 3, акт од 27/2 1840.

од Црмничана испали пушку на аустријског војника или чиновника на граници црногорској. А да би Његош застрашио Црмничане, да не би оружаном руком напали аустријске инжењере, који су вршили премерања на паштровићком брду, наредио је, да се подигне неколико вешала на пограничном пазару у Виру Црмничке Нахије.

Прота Љубо Влацић
